

Tentamen i TATA69 Flervariabelanalys

2014-06-04 kl 14–19

Inga hjälpmedel tillåtna (inte heller miniräknare).

8/11/14 poäng med minst 3/4/5 uppgifter med minst 2 poäng (av 3 möjliga) ger betyg 3/4/5. Länk till lösningsskiss finns efter tentamen på kursens hemsida.

Resultatet blir klart inom 10 arbetsdagar. Information om visning ges då på kursens hemsida.

1. Bestäm samtliga lokala maximi- och minimipunkter till

$$f(x, y) = x^2 + y^2 - 4xy - x^3.$$

2. Bestäm de tangentplan till ytan $x^2 + 2y^2 + 2xz + 4z^2 = 23$ som är parallella med planet $3x - 2y + 9z = 1$.

3. Beräkna

$$\iint_D (x - y) \, dx dy,$$

där D är triangeln med hörn i $(0, 0)$, $(-1, 1)$ och $(4, 2)$.

4. Beräkna

$$\iiint_D x^2 z \, dx dy dz,$$

där D ges av $x^2 + y^2 + z^2 \leq 2$, $z \geq \sqrt{3x^2 + 3y^2}$ och $0 \leq x \leq y$.

5. (a) Definiera vad som menas med att $\lim_{(x,y) \rightarrow (a,b)} f(x, y) = L$.

(b) Undersök $\lim_{(x,y) \rightarrow (0,0)} \frac{\ln(1+xy)}{x^2+y^2}$ (c) Undersök $\lim_{(x,y,z) \rightarrow (0,0,0)} \frac{\ln(1+xyz)}{x^2+y^2+z^2}$

6. Visa att sambandet

$$\begin{cases} u = x + \arctan y, \\ v = y + \arctan z, \\ w = z + \arctan x, \end{cases}$$

kring varje punkt $(x, y, z) \in \mathbf{R}^3$ definierar en lokal $\mathcal{C}^1$ -invers

$$\begin{cases} x = x(u, v, w), \\ y = y(u, v, w), \\ z = z(u, v, w). \end{cases}$$

Undersök också om det finns en global invers.

Lösningsskisser till tentamen i TATA69 Flervariabelanalys 2014-06-04

1. De stationära punkterna fås ur $f'_x = 2x - 4y - 3x^2 = 0$ och $f'_y = 2y - 4x = 0$. Den andra ekvationen ger genast $y = 2x$, som insatt i den första ger $3x^2 + 6x = 0$, d.v.s. $x = 0$ eller $x = -2$, och vi får därmed två stationära punkter: $(0, 0)$ och $(-2, -4)$.

Andraderivatorna blir $f''_{xx} = 2 - 6x$, $f''_{xy} = -4$ och $f''_{yy} = 2$.

I $(0, 0)$ blir $f''_{xx} = 2$, och den kvadratiska formen

$$\begin{aligned} Q(h, k) &= (h \ k) \begin{pmatrix} f''_{xx} & f''_{xy} \\ f''_{xy} & f''_{yy} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} h \\ k \end{pmatrix} = (h \ k) \begin{pmatrix} 2 & -4 \\ -4 & 2 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} h \\ k \end{pmatrix} \\ &= 2h^2 - 8hk + 2k^2 = 2(k - 2h)^2 - 6h^2, \end{aligned}$$

som är indefinit eftersom t.ex. $Q(0, 1) = 2 > 0$ medan $Q(1, 2) = -6 < 0$, så punkten $(0, 0)$ är ingen lokal extrempunkt för f .

I $(-2, -4)$ blir $f''_{xx} = 14$, och vi får den kvadratiska formen

$$Q(h, k) = 14h^2 - 8hk + 2k^2 = 2(k - 2h)^2 + 6h^2,$$

som är positivt definit eftersom $Q(h, k) \geq 0$ för alla (h, k) och $Q(h, k) = 0$ endast om $k - 2h = 0$ och $h = 0$, d.v.s. endast om $(h, k) = (0, 0)$. Således är punkten $(-2, -4)$ en lokal minimipunkt för f .

Svar: $(-2, -4)$ är en lokal minimipunkt. Lokala maximipunkter saknas.

2. Sätt $F(x, y, z) = x^2 + 2y^2 + 2xz + 4z^2$; då är den givna ytan nivåytan $F(x, y, z) = 23$. Tangentplanet till denna yta i en punkt (a, b, c) på ytan är parallellt med planet $3x - 2y + 9z = 1$ precis då $\nabla F(a, b, c) \parallel (3, -2, 9)$ och $F(a, b, c) = 23$, d.v.s. precis då

$$(2a + 2c, 4b, 2a + 8c) \parallel (3, -2, 9) \quad \text{och} \quad a^2 + 2b^2 + 2ac + 4c^2 = 23.$$

Det första villkoret ger $b = -a$ och $c = 2a$, som insatt i det andra ger $a^2 = 1$, och därmed tangeringspunkterna $(1, -1, 2)$ och $(-1, 1, -2)$, med tangentplanen $3x - 2y + 9z = 23$ respektive $3x - 2y + 9z = -23$.

Svar: Planen är $3x - 2y + 9z = \pm 23$.

3. Linjärt byte $u = x + y$, $v = x - 2y$ ger ny, enklare, triangel E med hörn $(0, 0)$, $(0, -3)$ och $(6, 0)$, så E ges av olikheterna $-3 \leq v \leq 0$ och $0 \leq u \leq 6 + 2v$. Vidare, $d(u, v)/d(x, y) = -3$, så $dxdy = dudv/3$. Eftersom $x - y = (u + 2v)/3$ får vi därför

$$\iint_D (x - y) \, dxdy = \frac{1}{9} \int_{-3}^0 \left(\int_0^{6+2v} (u + 2v) \, du \right) dv = \frac{2}{3} \int_{-3}^0 (3 + 4v + v^2) \, dv = 0.$$

4. Mängden D är en åttondels "glass-strut"; olikheterna kan i tur och ordning översättas till $0 \leq r \leq \sqrt{2}$, $0 \leq \theta \leq \pi/6$ respektive $\pi/4 \leq \varphi \leq \pi/2$, rita figur! Rympolärt byte $x = r \sin \theta \cos \varphi$, $y = r \sin \theta \sin \varphi$, $z = r \cos \theta$ ger $dx dy dz = r^2 \sin \theta dr d\theta d\varphi$ och ny mängd E med gränser enligt ovan. Vi får

$$\begin{aligned} \iiint_D x^2 z dx dy dz &= \iiint_E (r \sin \theta \cos \varphi)^2 r \cos \theta \cdot r^2 \sin \theta dr d\theta d\varphi \\ &= \int_0^{\sqrt{2}} r^5 dr \cdot \int_0^{\pi/6} \sin^3 \theta \cos \theta d\theta \cdot \int_{\pi/4}^{\pi/2} \cos^2 \varphi d\varphi \\ &= \left[\frac{r^6}{6} \right]_0^{\sqrt{2}} \cdot \left[\frac{\sin^4 \theta}{4} \right]_0^{\pi/6} \cdot \left[\frac{\varphi}{2} + \frac{\sin 2\varphi}{4} \right]_{\pi/4}^{\pi/2} = \frac{8}{6} \cdot \frac{(1/2)^4}{4} \cdot \left(\frac{\pi}{8} - \frac{1}{4} \right) = \frac{\pi - 2}{384}. \end{aligned}$$

5. (a) För varje $\epsilon > 0$ finns $\delta > 0$ sådant att $|f(x, y) - L| < \epsilon$ för alla punkter (x, y) i definitionsmängden för f sådana att $0 < |(x, y) - (a, b)| < \delta$.
- (b) Sätt $f(x, y) = (\ln(1 + xy))/(x^2 + y^2)$. Eftersom $f(t, 0) = 0 \rightarrow 0$ då $t \rightarrow 0$ medan $f(t, t) = (\ln(1 + t^2))/(2t^2) \rightarrow 1/2$ då $t \rightarrow 0$ saknar f gränsvärde då $(x, y) \rightarrow (0, 0)$.
- (c) Eftersom $\ln(1 + t) = \mathcal{O}(t)$ och $xyz = \mathcal{O}(r^3)$ i rympolära koordinater får vi genast att $(\ln(1 + xyz))/(x^2 + y^2 + z^2) = \mathcal{O}(r^3)/r^2 = \mathcal{O}(r) \rightarrow 0$ då $r \rightarrow 0$ (och θ och φ varierar fritt), d.v.s. då $(x, y, z) \rightarrow (0, 0, 0)$.

6. Vi noterar att avbildningen $(x, y, z) \mapsto (u, v, w)$ är $\mathcal{C}^1$, och att den har funktionaldeterminant

$$\frac{d(u, v, w)}{d(x, y, z)} = 1 + \frac{1}{1+x^2} \cdot \frac{1}{1+y^2} \cdot \frac{1}{1+z^2} \geq 1$$

för alla $(x, y, z) \in \mathbf{R}^3$; speciellt är determinanten $\neq 0$, så inversa funktions-satsen medför att avbildningen kring varje punkt (x, y, z) har en lokal $\mathcal{C}^1$ -invers $x = x(u, v, w)$, $y = y(u, v, w)$, $z = z(u, v, w)$.

För att undersöka om avbildningen har en global invers fixerar vi $(u, v, w) \in \mathbf{R}^3$; vi vill visa att ekvationssystemet $u = x + \arctan y$, $v = y + \arctan z$, $w = z + \arctan x$, har högst en lösning (x, y, z) för detta (u, v, w) . Antag tvärtom att två punkter, (x_1, y_1, z_1) och (x_2, y_2, z_2) , avbildas på (u, v, w) . Om $x_1 > x_2$ får vi i så fall från den första ekvationen att $\arctan y_1 - \arctan y_2 = x_2 - x_1 < 0$, och eftersom $\arctan$ är strängt växande är därför $y_1 < y_2$. Men detta medför att $\arctan z_1 - \arctan z_2 = y_2 - y_1 > 0$, så $z_1 > z_2$, vilket i sin tur medför att $\arctan x_1 - \arctan x_2 = z_2 - z_1 < 0$, så $x_1 < x_2$, en motsägelse. Inte heller $x_1 < x_2$ är möjligt (numrera om, om nödvändigt). Således är $x_1 = x_2$, och därmed följer det från ekvationssystemet att $z_1 = z_2$ och $y_1 = y_2$.

Svar: Global invers finns.